

V L A A M S P A R L E M E N T

stuk **591** (2009-2010) – Nr. 3
ingediend op 5 juli 2010 (2009-2010)

Maatschappelijke beleidsnota

over de hervorming van het hoger onderwijs
in Vlaanderen

Motie van aanbeveling

van de dames Elisabeth Meuleman en Mieke Vogels

Stukken in het dossier:

- 591** (2009-2010) – Nr. 1: Maatschappelijke beleidsnota + Bijlagen
- Nr. 2: Motie van aanbeveling

verzendcode: IED

TOELICHTING

Op 24 februari werd door het Vlaams Parlement een ad-hoccommissie Hoger Onderwijs opgericht. Doel van de commissie was om, in het licht van het Bologna-proces, een visie uit te tekenen over de toekomst van het Vlaamse onderwijslandschap. De commissie brengt de conclusies van zijn werkzaamheden samen in een beleidsnota en beleidsaanbevelingen aan de minister.

De aanbevelingen die door de commissie werden geformuleerd, focussen voor de indieners van deze motie te veel op de structuur van het hogeronderwijslandschap en op de instellingen. De territoriumstrijd tussen de grote universitaire instellingen vertroebelt het maatschappelijk debat. Een hervorming met een dergelijke financiële impact moet in budgettaire zeer moeilijke tijden duidelijke maatschappelijke doelstellingen vooropstellen en een zeer duidelijke maatschappelijke meerwaarde aantonen. De democratisering van ons onderwijs is stilgevallen. Studenten met laaggeschoolde ouders – vooral allochtone studenten – stromen nauwelijks door. Er is behoefte aan een nieuwe grote democratisering golf in ons hoger onderwijs. De beschikbare middelen moeten maximaal daarvoor ingezet worden. Concurrentie tussen netten en associaties moet worden afgeremd ten voordele van een rationele, regionale samenwerking tussen instellingen zodat zoveel mogelijk jongeren worden bereikt.

De commissie bracht die pijnpunten wel in kaart maar spaart in haar aanbevelingen de kool en de geit. In een zoektocht naar een breed gedragen consensustekst worden de echte keuzes uit de weg gegaan.

De indieners van deze motie willen duidelijke keuzes maken en stellen de volgende maatschappelijk doelstellingen voorop:

1. democratisering opnieuw prioritair stellen;
2. een billijk en efficiënt financieringssysteem;
3. een evenwichtig, rationeel en regionaal verankerd onderwijslandschap;
4. onderzoek, gericht op een samenleving in verandering;
5. Vlaams onderwijs internationaal.

Democratisering opnieuw prioritair stellen

Verskillende onderzoekers toonden aan dat de democratisering van ons onderwijs stagneert. De kloof in participatiegraden aan het hoger onderwijs tussen de verschillende sociale groepen wordt niet kleiner. Jongeren met een lage socio-economische achtergrond zijn tijdens hun onderwijsloopbaan enorm kwetsbaar. Ook allochtone jongeren stromen veel te weinig door naar het hoger onderwijs, hoewel ze de capaciteiten in feite wel hebben.

Op het eerste gezicht heeft Vlaanderen een toegankelijk en betaalbaar onderwijs. Ongeveer twee op drie jongeren vindt de weg naar het hoger onderwijs. Toch is de productiviteit gering door de hoge uitval, die sterk sociaal gedetermineerd is. Gelijke kansen: niet alleen een probleem van instroom, maar ook van doorstroom en succesvolle uitstroom (Van Damme, 2010).

De 'war on talent' wordt in deze beleidsnota vooral gesitueerd op het niveau van de internationale competitie, terwijl in Vlaanderen nog steeds heel veel talent onaangeroerd blijft. In de grote steden vindt een groot aantal allochtone leerlingen de weg naar het hoger onderwijs niet. De secundaire scholen in Antwerpen tellen 40% allochtonen. Slechts 10 tot 12% stroomt door naar het hoger onderwijs. Bovendien liggen de slaagkansen van allochtone eerstejaars dan nog eens de helft lager dan die van autochtone leerlingen.

Een haperende democratisering is niet alleen sociaal onrechtvaardig maar heeft ook zware maatschappelijke implicaties. De schoolverlatersstudie van de VDAB (VDAB 2010) stelde recent nog vast dat Vlaanderen er niet in slaagt het aantal laaggeschoolde schoolverlaters te laten dalen. Dat is ronduit dramatisch want de complexiteit van het arbeidsaanbod neemt toe en banen voor laaggeschoolden zijn kwetsbaarder voor delocalisatie. De groep laaggeschoolde schoolverlaters verliest de aansluiting met de arbeidsmarkt. Nochtans is een grotere deelname van alle bevolkingsgroepen aan de arbeidsmarkt ook economisch nodig, alleen al om de pensioenen betaalbaar te houden.

In de commissie werd terecht verwezen naar het leerplichtonderwijs als oorzaak van schoolse achterstand. Toch mogen we niet voorbijgaan aan de verantwoordelijkheid van de hogescholen en universiteiten zelf. Er is niet alleen behoefte aan het voorkomen van verkeerde studiekeuzes in het secundair onderwijs, maar ook aan het remediëren op het moment dat die keuzes al zijn gemaakt. De maatschappelijke beleidsnota besteedt daar veel te weinig aandacht aan.

Wanneer deze hervorming er niet in slaagt om het hoger onderwijs verder te democratiseren, is deze hele dure hervorming een maat voor niets. Met deze beleidsnota knippert het licht oranje.

Een billijk en efficiënt financieringssysteem

Het onderdeel financiering in de beleidsnota staat bijgevolg ook niet in verhouding tot de draagwijdte die de beleidsnota volgens de indieners van deze motie moet hebben. Terwijl het zou moeten gaan over de financiering van het hoger onderwijs in zijn algemeenheid, gaat het hoofdzakelijk over de kostprijs van de academisering (de inlijving (inkanteling) van opleidingen hoger onderwijs door universitaire instellingen).

Hoewel de berekeningen van de kostprijs van het academiseringsproces uiteenlopen, zal het om een grote hap geld gaan. Bijna alle extra middelen die de regering in het vooruitzicht stelt voor het hoger onderwijs (het regeerakkoord stelt een stijging van de middelen voor hoger onderwijs van tien procent voorop), zullen aan de hervormingen worden besteed.

De indieners zijn ervan overtuigd dat de integratie ten koste zal gaan van een reeks prioriteiten die juist nodig zijn om tot meer democratisering te komen in het hoger onderwijs: zoals studiefinanciering, studentenvoorzieningen, diversiteit en de onderwijsprocessen zelf. Volgens de indieners is dat maatschappelijk en economisch onaanvaardbaar.

Bovendien kunnen de financiële behoeften van het hoger onderwijs voor de indieners niet los worden gezien van de totale behoeften van het onderwijs. Een uitgebreid actieplan 'democratisering' kan niet voorbijgaan aan het feit dat een bepaalde groep jongeren al een leerachterstand oploopt vanaf de kleuterklas. In het lager onderwijs bedraagt de leerachterstand vaak al twee jaar tot zelfs drie jaar zodat die jongeren veel te snel naar beroepsonderwijs worden doorverwezen. Een doorgedreven actieplan democratisering kan zich dus niet toespitsen op het hoger onderwijs alleen. En ook wat investeringen in infrastructuur betreft, dwingt de huidige demografische evolutie ons om de verhouding tussen financiering van leerplichtonderwijs ten opzicht van hoger onderwijs kritisch te bekijken.

Onze keuze voor een billijke en efficiënte financiering ligt op twee niveaus.

Een evenwichtig, rationeel en regionaal verankerd onderwijslandschap

Laat ons man en paard noemen. Achter deze hervorming gaat een territoriumstrijd schuil tussen grote en kleine onderwijsinstellingen en -associaties. Het is een fundamenteel probleem waar weinig over gesproken wordt. De huidige structuur van het hoger onderwijs-

landschap in Vlaanderen is disproportioneel, niet rationeel en niet optimaal. Het blijft gaan om een verzuild landschap. Het risico is niet denkbeeldig dat de hervorming die in deze beleidsnota vervat zit, de huidige marktpositie van de grote universiteiten zal bestendigen en zelfs vergroten. Het versterken van de bestaande associaties zal de marktsituatie verder verstoren. Een inkantelingsoperatie binnen de huidige associatiecontouren zal bijvoorbeeld bijzonder weinig infrastructurele schaalvoordelen realiseren. We roepen op tot waakzaamheid. We zijn ervan overtuigd dat een degelijke geografische spreiding van opleidingen cruciaal blijft in het democratiseringsbeleid. Bovendien is het voor ons ook van belang dat hogescholen ingebed zijn in een regionale samenleving en economie en actief inspelen op de behoeften ervan. Wanneer de hogescholen door de inkantelingsoperatie een stuk kleiner worden, mogen we op lange termijn een verdere rationalisering van het aanbod verwachten.

De indieners van deze motie zijn pleitbezorgers van een rationalisering waarbij er prioritair moet worden gekeken naar de regionale overlapping. Veel opleidingen worden binnen eenzelfde centrumstad of regio dubbel aangeboden wegens verzuiling. Door de huidige associatievormen geraakt dat probleem niet opgelost. We vragen dat de regering maatregelen neemt om regionale samenwerking te stimuleren.

We kanten ons tegen het instellingsprotectionisme en vinden het belangrijk om de regionale inbedding van hogere opleidingen te verzekeren. Regionaal verankerde associaties kunnen daarbij een belangrijke rol spelen. Te meer omdat ze geen negatieve neveneffecten hebben op toegankelijkheid en democratisering.

Wanneer de opdracht van de associaties wordt herbekeken vanuit een regionale dynamiek, zal die volgens ons meer gericht moeten zijn op de behoeften van de professionele bacheloropleidingen en het hoger beroepsonderwijs. De toekomst van hbo (hoger beroepsonderwijs) is te belangrijk om er mee te marchanderen met het oog op de academisering. In overleg met de CVO-consortia (centrum voor volwassenenonderwijs) moeten de hogescholen in de toekomst sterker inzetten op leermobiliteit, bijvoorbeeld door schakelprogramma's en aanvultrajecten op de hbo-opleidingen.

Onderzoek, gericht op een samenleving in verandering

De maatschappelijke dienstverlening van universiteiten is een thema dat onvoldoende aandacht krijgt in de huidige hervormingen. Wanneer we van de universiteiten en de hogescholen verwachten dat ze de kritische kenniscentra van de samenleving zullen blijven, de broedplaatsen van maatschappelijke en technologische vernieuwing, dat ze hun dienstverlening aan de samenleving ernstig zullen blijven nemen, dan moet die missie door de overheid ondersteund worden. Het hoger onderwijs moet volgens ons het voortouw nemen in de transitie (ombouw) van onze samenleving naar een duurzame samenleving. Maar ook in de overgang naar een multiculturele samenleving. En een samenleving met een nieuw evenwicht tussen de generaties. Onderzoek en opleiding dienen maatschappelijk relevant te zijn. Hogescholen moeten onderzoekers en jonge mensen de kans bieden om mee vorm te geven aan een nieuw soort samenleving in de toekomst.

De indieners van deze motie willen daarom af van een zeer bekrompen invulling van academisch onderzoek. De laatste jaren worden Vlaamse universitaire onderzoekers steeds meer afgerekend op aantallen van internationale publicaties in wetenschappelijk tijdschriften. Universitaire onderzoekers worden nauwelijks beloond voor hun inspanningen om hun onderzoek toegankelijk en bruikbaar te maken voor de samenleving. Laat staan dat ze werken op verzoek van de samenleving. Vooral de situatie van jonge onderzoekers is niet te benijden.

Het is essentieel dat onderzoekers deelnemen aan het maatschappelijk debat en gestimuleerd worden om hun kennis over te dragen aan het middenveld.

Vlaams onderwijs internationaal

In het regeerakkoord staat dat Vlaanderen een kennisregio moet worden in Europa en in de wereld. Een doorgedreven internationalisering van ons Vlaamse onderwijs is daarbij onontbeerlijk. Het betekent dat een internationaal karakter van een instelling en opleidingen niet een troef mag zijn van deze of gene instelling om ook ingezet te worden in een concurrentiestrijd tussen instellingen. Een internationalisering van het volledige hogeronderwijslandschap op verschillende niveaus is dringend nodig.

In één van de hoorzittingen verwees rector Waer naar onderzoek van professor Sennett, hoogleraar aan de Columbia University en docent aan de London School of Economics. Sennett heeft het over “de waan van de zeldzaamheid van het talent”. In de moderne kennismaatschappij heerst de waan dat men enkel vooruitgaat door toptechnologie en dat daarvoor slechts enkele mensen geschikt zijn. In werkelijkheid kan een kenniseconomie vooral worden bereikt doordat we de kennis van de totale samenleving op een hoger niveau brengen. De ontwikkeling van een internationale kennismaatschappij bereik je dan ook niet door een selecte groep topwetenschappers te laten meedraaien op internationaal niveau, maar door een internationalisering van het volledige Vlaamse onderwijslandschap. De indieners van deze motie verzetten zich dan ook tegen een beperking tot dertig studiepunten van een andere onderwijstaal dan het Nederlands in bacheloropleidingen. Ook de equivalentieregel, waarbij voor een anderstalige masteropleiding ook een Nederlandstalige equivalent moet worden voorzien, moet voor ons worden versoepeld.

Het argument van democratisering wordt vaak ingeroepen om onderwijs in een andere taal op bachelorniveau te beperken. Een democratische internationalisering moet er net uit bestaan dat het ook voor sociaal zwakkere studenten mogelijk wordt om buitenlandse studie-ervaring op te doen en deel te nemen aan Erasmusprogramma's. Er moet in extra taalondersteuning worden voorzien om participatie aan anderstalige onderwijsprogramma's te bevorderen.

Een minder verkrampt taalbeleid dat ook keuzevakken Turks, Modern Standaardarabisch of Marokkaans aanbiedt, moet de meerwaarde van de allochtone meertaligheid positief in de verf zetten. Ook hier vragen de indieners van deze motie aandacht voor diversiteit door meer allochtone docenten aan te trekken via onder meer internationale mobiliteit.

Elisabeth MEULEMAN

Mieke VOGELS

MOTIE VAN AANBEVELING

Het Vlaams Parlement,

- gezien de algemeen erkende behoefte aan een hervorming van het hoger onderwijs;
- rekening houdend met de hoorzittingen van de ad-hoccommissie Hoger Onderwijs;
- rekening houdend met de aanbevelingen van de maatschappelijke beleidsnota Hoger Onderwijs;
- gezien de vaststelling dat de democratisering in het onderwijs in het algemeen – en in het hoger onderwijs in het bijzonder – stagneert;
- gezien de behoefte aan een billijk en efficiënt financieringssysteem voor het hoger onderwijs;
- rekening houdend met de voordelen van een evenwichtig, rationeel en regionaal verankerd onderwijslandschap;
- gezien de behoefte aan onderzoek, gericht op een samenleving in verandering;
- gezien de internationale opdrachten voor het hoger onderwijs in Vlaanderen;
- vraagt de Vlaamse Regering:
 - 1° om prioritair werk te maken van een nieuwe golf van democratisering in het onderwijs:
 - a) om met name een uitgebreid actieplan op te stellen, 'Democratisering Hoger Onderwijs', met concrete streefcijfers en haalbare doelstellingen;
 - b) om het opstellen en de uitvoering van dat actieplan toe te vertrouwen aan een 'Task Force Democratisering' met vertegenwoordigers van docenten en studenten, maar ook van het middenveld, waaronder het allochtone middenveld;
 - c) om in dit actieplan naast duidelijke en concrete doelstellingen met betrekking tot kansengroepen, ruim aandacht te laten gaan naar meer diversiteit in het hoger onderwijs. We denken aan coachingsystemen, tutoraat, doorstroombegeleiding, heroriëntering via instellingsoverstijgende trajectbegeleiding, remediërende taal-cursussen en een sanctionerend antidiscriminatiebeleid met een duidelijkere klachteninstantie, verbonden aan de instellingen;
 - d) om deze prioritaire aandacht voor democratisering ook financieel te onderbouwen door in het kader van het Financieringsdecreet van 2008 de extra weging in de instellingsfinanciering voor beursstudenten, werkstudenten en bepaalde groepen van functiebeperkte studenten, aan te vullen met een weging voor allochtone studenten of studenten van laaggeschoolde ouders, en door de in- en doorstroom voor allochtone jongeren en jongeren uit kortgeschoolde milieus structureel in te bedden in de instellingsfinanciering;
 - e) om een algemene oriënteringsmoment, los van hogescholen en universiteiten, te organiseren voor leerlingen in het vijfde jaar van het secundair onderwijs om hen te ondersteunen in het maken van een positieve en juiste keuze voor het hoger onderwijs;
 - 2° om werk te maken van een billijk en efficiënt financieringssysteem voor het hoger onderwijs waarbij de kostprijs geen hypotheek legt op de invulling van andere noden die juist nodig zijn om tot meer democratisering te komen:
 - a) om in dat kader het Rekenhof de opdracht te geven om een doorlichting te maken van de bestedingen van het middelen van het hoger onderwijs, met bijzondere aandacht voor de verhouding in de financiering van onderwijs en onderzoek, de financiering van infrastructuur in relatie tot het rationele gebruik van

- onderwijs- en onderzoeksinfrastructuur en de besteding van de middelen aan public relations en recruiteringscampagnes;
- b) om de geplande structuurhervorming pas uit te voeren als duidelijk is welke de financiële implicaties ervan zijn;
- 3° om de voordelen van een evenwichtig, rationeel en regionaal verankerd onderwijslandschap zeker te behouden:
- a) om de voordelen van een betere toegankelijkheid en regionale spin-off van regionaal verankerde onderwijsinstellingen of associaties niet te verliezen;
- b) om de verzuiling van het onderwijslandschap en de marktpositie van een beperkt aantal grote instellingen niet nodeloos te vergroten;
- 4° om te kiezen voor onderzoek ten dienste van reële behoeften in de maatschappij en met name:
- a) tegenwicht te bieden voor de ontwikkeling waarbij wetenschappelijk onderzoek steeds minder interessant wordt voor wetenschappelijke dienstverlening;
- b) om bestaande en nieuwe onderzoeksinspanningen op te zetten in het kader van al lopende en nieuw te starten duurzame transitieprocessen (bijvoorbeeld duurzaam bouwen en wonen, duurzaam materialenbeheer, duurzame energie, duurzame mobiliteit, duurzame landbouw en voeding enzovoort), in het kader van nieuwe sociale en demografische uitdagingen: de vergrijzing en vergroening binnen de bevolking, samenleven van culturen enzovoort, en ten slotte in het kader van regionaal onderkende behoeften;
- 5° om ook de internationalisering van ons onderwijs vanuit een democratiseringsperspectief te versterken en voor iedereen toegankelijk te maken, met name door:
- a) het gebruik van andere onderwijstalen dan het Nederlands in bacheloropleidingen niet langer te beperken en de equivalentieregel in masteropleidingen te versoepelen;
- b) buitenlandse studie-ervaring via aangepaste taalondersteuning ook toegankelijk te maken voor sociaal zwakkere studenten door onder meer aangepaste beurzen;
- c) te zorgen voor extra taalondersteuning en begeleiding om buitenlandse ervaringen en lessen in een andere onderwijstaal voor een veel grotere groep van studenten mogelijk te maken;
- d) om via het aanbieden van keuzevakken Turks, Modern Standaardarabisch of Marokkaans en het aantrekken van allochtone docenten, de meerwaarde van de allochtone meertaligheid positief in de verf te zetten.

Elisabeth MEULEMAN

Mieke VOGELS